

Dobosy Antal *Helen Keller*

Már akkor nagyon megdöbbsentem, amikor először hallottam Helen Kellerről, de azután, hogy elolvastam élettörténetét is, a legnagyobb tisztelettel és csodálattal adóztam neki! Helen Keller tizenkilenc hónapos korában megvakult és megsüketült. Azt gondolnánk, ezekkel a hátrányokkal élete csak a küszködésről szól, és teljességgel veszendőbe ment. De nem így történt, megtanulta értékessé tenni az életét, sőt nem csak értékessé, hanem gyakorlatilag teljessé is. Mi – akiknek működnek az érzékszerveink, látunk, halunk – elképzelni sem tudjuk, hogyan volt képes valaki elvégezni az egyetemet, ledoktorálni, körbeutazni a világot előadásokat tartva úgy, hogy semmit sem hall és semmit sem lát. Elképesztő hátránnyal indult az élete!

Az embernek ez a két érzékszerve együttesen az érzékszervi információknak legalább a 90%-át közvetíti, de az is lehet, hogy ennél is nagyobb az arány. Tudjuk, hogy egészséges emberek esetében a kommunikáció a hallás és a látás segítségével történik, ez a két érzékszerve a legfontosabb az embernek, hiszen ezek egyben nagyobb távolságot is képesek áthidalni. Ugyan van olyan érzékszerve az embernek, ami képes áthidalni kisebb nagyobb távolságokat, mint például a szaglás, de az embernél ez nem annyira fejlett.

Nem véletlen, hogy az ember legkifinomultabb és legkomplexebb kommunikációja a beszélt nyelv lett, ami a differenciált hangadáson és a hasonlóan differenciált halláson alapul, hiszen ennek a két szervnek a megléte feltétele volt annak, hogy a beszéd kialakulhasson. Másik fontos érzékszervünk, a látás, másban ad sokat az embernek. A látóképesség a beszéd segítségével teremti meg a lehetőségét annak a sokoldalú tudásnak, ami a embert képessé teszi a jelen bonyolult társadalomban való életre, ami megmutatkozik a kultúrájában, a lexikális tudásában, a világ megismerésének módjában, és ami megkülönbözteti más élőlényektől. Felmerül a kérdés, van-e egyáltalán valami, ami

képes ellensúlyozni e két érzékszerv bármelyikének a hiányosságát, vagy mint Helen Keller esetében, mindkét érzékszerv teljes hiányát?

Életrajzi könyve, a *Csendes sötét világom*, döbbenetet és csodálatot keltett bennem, azonban, különösen az emberi tudattal kapcsolatban, számtalan kérdést is felvetett. Az mindjárt az első pillanatban kiderült számomra, hogy egy nagy műveltségű és széles látókörű ember írása, aki ezzel a könyvvel egyúttal felmutatta a kivételes kitartás, az élni akarás, a tudásvágy és az erős akarat mellett az emberi szellem rendkívüli lehetőségeit is.

„A vakságnál csak az rosszabb, ha van látó szemünk, de nincs jövőképünk.” – mondta Helen Keller. Mondanivalója mindenki számára aktuális és megszívvelendő. Siketen és vakon élete beszűkülhetett volna az önsajnálathoz és a magányosságba, de élénk érdeklődése és motivációja, hogy megismerje a világot, átsegítette ezeken a nehézségeken. Nagyszerű karriert futott be, életét értékessé és sikeressé tette. De fontos tény az is, hogy egy hasonlóan kitartó társ végig mellette volt, és segítette céljai elérésében. „Jobb a séta egy barátal a sötétben, mint egyedül a fényben” – vélekedett egyszerűen.

Helen Adams Keller 1880-ban látta meg a napvilágot az Egyesült Államokbeli Tuscombiában, Alabama államban. Tökéletesen egészséges csecsemőként született, és ugyanúgy fejlődött, ahogy kortársai. Élénk, minden iránt érdeklődő, mozgékony kis baba volt, másfél évesen már sokat beszélt, gügyögött a felnőttek számára még nem igazán érthető babanyelven. Ekkor azonban súlyosan megbetegedett. Abban az időben „agyláznak” diagnosztizálták a betegségét, amit ma talán skarlátnak vagy agyhártyagyulladásnak mondanánk, és amit akkoriban nem lehetett gyógyítani. A csodával határos módon szervezete mégis legyőzte

* Helen Keller: *Csendes, sötét világom* – Egy siket-néma-vak leány önéletrajza, Dr. Boros György fordítása, Pont Kiadó, 1997

a betegséget, és életben maradt, de a betegség következtében a kicsi lány teljesen elvesztette a hallását és a látását. Ettől kezdve az élete nagyon megváltozott, hiszen a világgal való kapcsolata egyedül a szaglásra és a tapintásra korlátozódott.

Vakon és süketen az élet rendkívül nehéz. Sőt már az életben maradás is kétséges. Vajon hogyan sikerült ebből az igen hátrányos helyzetből Helennek kiemelkedni, megtanulni beszélni, elvégezni az iskoláit, lediplomázni, majd több nyelvet megtanulni, az akkori szellemi életben tevékenyen részt venni, írókkal tudósokkal kapcsolatot tartani, előadásokat tartani a világ minden részén, kreatív és tevékeny életet élni, és segíteni másokon?

Helen még nem volt két éves sem, amikor elveszítette két legfontosabb érzékszervét jóval azelőtt, hogy megtanult volna beszélni. Érthető, hogy eleinte nem nagyon tudott mit kezdeni a helyzetével. Nem hallott semmit abból, amit mondtak neki, ha vigasztalásra volt szüksége, az anyai hang nem jutott el hozzá, és nem látott semmit sem azokból a szerető gesztusokból, melyekkel szülei körülvették, különösen aggódó édesanyja révén. Mivel hangot képes volt kiadni, az addig tanult szavakat megpróbálta ugyan kiadni, de nem hallotta, hogy jól mondja-e ki, de azt sem, hogy mit válaszolnak rá.

Egyetlen emberrel tudott csak kommunikálni, a család szakácsnőjének hatéves lányával. A két kislány egy nagyjából hatvan jeltől álló jelnyelvet talált ki, ezen tudtak érintkezni egymással. Az idők folyamán, a látássérültekre jellemzően, a működő érzékszervek egyre érzékenyebbé váltak nála. Hamarosan meg tudta állapítani, ki közeledik hozzá, abból, hogy hogyan lép vagy milyen illata van. Később képes volt megkülönböztetni a férfiakat a nőktől, az idősebbeket a fiataloktól.

De természete a betegsége után jelentősen megváltozott. Állandó frusztráció volt az élete, egy értelmes elme testi korlátok közé volt szorítva, így gyakran dührohamokkal reagált a tehetetlenségre, volt, amikor üvöltött, küzdött és rugdosta, akit csak elért. Mivel nem tudtak bánni vele, és képtelenség volt megközelíteni, a kommunikáció is lehetetlen volt, így a nevelése reménytelennek tűnt, ezért a rokonok és az

ismerősök azt javasolták, hogy adják intézetbe a nehezen kezelhető gyereket.

Az édesanyja azonban nem adta fel, nem hajlott rá, hogy intézetbe adják. Inkább a megoldást szerette volna megtalálni lánya problémájára. Olvasott, kutatott, szakembereket keresett, míg egyszer csak felcsillant a remény. Charles

Helen Keller

Dickens az *Amerikai jegyzetek* című írásában egy olyan lány történetéről számolt be, aki hasonlóan Helenhez, látását és hallását elvesztette, mégis sikerrel végezte iskolai tanulmányait. Helen édesanyja azzal a szándékkal kereste fel dr. J. Julian Chisolm specialistát Baltimoreban, hogy segítsen kapcsolatot teremteni a siket gyerekekkel foglalkozó Alexander Graham Bell-lel, akit Dickens említett meg az írásában. Bell ajánlására Kellerek felkeresték a Vakok Perkins Intézetét, és sikerült úgy megállapodniuk, hogy Helen otthon lakhat, és Anne Sullivan, az iskola 20 éves, erősen látássérült öregdiákja megy el hozzájuk házi tanítónak. Ezzel a döntéssel nemcsak Helen nevelése és taníttatása oldódott meg, de egy életen át tartó barátság is kialakult köztük.

Amikor Anne Sullivan a házhoz került, Helen Keller egy hétéves, durcás, nehezen kezelhető, a szülei által alaposan elkényeztetett gyerek volt. Anne első dolga volt, hogy a kis kerti

házat kijelölte iskolának, ahová rendszeresen átmentek tanítványával, hogy a jelekkel való kommunikációval megismertesse, és egyúttal a megszokott környezetéből is kizökkentse.

Helennek eleinte fogalma sem volt, hogy az az érintéses folyamat, amellyel a tenyerébe írt tanítója, az valami más dologra utal, ezért eleinte nagyon nehezen ment a tanulás. A kislány tudatában hétéves korára nem tudott kialakulni az absztrakciónak az a foka – amivel egy ép hallású gyermek ilyenkor már bőven rendelkezik –, hogy az érintés-sorozat, az érzettől függetlenül valami más dolgot is jelölhet, nem magát az érzetet. Mint ahogy egy szó a beszédben utal egy dologra vagy jelenségre, sőt *jelenti* azt a dolgot, de a jelentésnek nincs köze a szó hangérezetéhez, a szó fizikai megjelenéséhez, azaz a szóhoz magához. Ez az absztrakció teszi lehetővé nekünk embereknek, hogy olyan élményeket és ismereteket közölhessünk egymással, melyek időben és térben is távol vannak, azaz a jelenben nem tapasztalhatóak. Helen életrajza alapján nyilvánvaló, hogy ez a képességünk tanulás által fejlődik ki, és egyáltalán nem magától értetődő a magas szinten való kialakulása.

Egy hónap is eltelt, mire végre megértette azt, hogy a megérintett tárgy *nevét* „írják” a tenye-

Helen Keller nyolcévesen Anne Sullivan és a baba társaságában

rébe. Az áttörés akkor történt meg, amikor egyszer Anne vizet csorgatott Helen egyik kezére, és utána a másikba beleírta azt a szót, hogy *víz*. Ekkor állt össze Helen tudatában, hogy a két érzetnek köze van egymáshoz, és hogy a „*víz*” szó utal a vízre, azt jelöli, a vizet jelenti. Innentől kezdve már nem volt megállás a fejlődésben, az érdeklődés és a tudásszomj áthidalta minden nehézséget, mindennek tudni akarta a nevét, és végre megvolt az eszköz és a módszer arra, hogy az eddig elzárt világ kinyíljon előtte.

Helen így írta le Csöndes, sötét világom című önéletrajzi könyvében ennek a felismerésnek a történetét: *„Lementünk a kúthoz, ahonnan a folyondár kedves illata érzett. Valaki vizet húzott s tanítóm a kezemet odatartotta a veder alá. Amint a hideg víz egyik kezemre ömlött, a másikkra betűzte e szót: „víz”, először csak gyöngén, azután mind erősebben. Csöndesen állottam s teljes odaadással figyeltem ujjá nyomait. Egyszerre, villámgyorsan, mintha fölébredt volna lelkemben valami elfeledett, régi gondolat visszhangja. Ezzel a nyelv titka meg volt fejtve előttem. Rájöttem, kitaláltam, hogy az a hideg valami, ami a kezemre csurgott, v-i-z volt. Ez a szó életet nyert előttem, fölébresztette szendergő lelkemet, megvilágosította, reményt, örömet fakasztott benne, szabaddá tette. Még mindig volt akadály bőven, de ezeket idővel, rendre mind le lehetett győzni.”*

Ettől kezdve Helen hihetetlen energiával tanulni kezdett, és igen jól haladt. 1890-ben a tízéves Helen Keller megismerte egy norvég siketvak kislány, Ragnhild Kåta történetét, aki megtanult beszélni. Kåta sikerén felbuzdulva Helen is meg akart tanulni beszélni.

Anne Sullivan a Tadoma-módszerrel tanította kis diákját, melyet két további eszközzel is kiegészített, egyrészt Helen megérintette a beszélők ajkait és torkát, ezzel egy időben Anne ujjával betűzött a kislány tenyerén.

Az írás, a Braille-írás elolvasása, a betűk ismerete után már nem tűnt olyan bonyolultnak. Helen elképesztő inspirációt merített sorstársának történetéből, és ugyancsak a Tadoma-módszerrel tanulta meg, hogy értse azt, amit mások mondtak neki, de a beszédet, a hangok formálását is addig gyakorolta (a beszélők, illetve a saját torkára tett kézzel), míg érthetővé

nem vált minden szava. A Braille-írás segítségével elolvasott minden tankönyvet, rengeteg ismeretet volt képes megtanulni, tudása egyre bővült, egy idő után képes pedig volt idegen nyelveket is megtanulni. Felnőtt korára francia, német, görög és latin műveket is olvasott.

Tizenegy éves volt azon a nyáron, amikor egy érdekes történet jutott eszébe, egy történet, amit ő talált ki. Úgy gondolta, hogy érdemes leírni, hogy ne felejtse el. Szépen megfogalmazta a történetet, és gondosan le is írta a Braille-írótáblája segítségével. Amikor elkészült, felolvasta tanítójának, Anne Sulivannak, akinek nagyon tetszett a történet. Délben a jelenlévő társaságnak is felolvasták, és mindenki dicsérte, hogy milyen szépen tud fogalmazni. Bár volt, aki megkérdezte, biztos, hogy nem egy könyvből olvasta? Ő nem emlékezett, hogy ezt valaha is olvasta vagy hallotta volna, így ez meglehetősen bántotta az önértetét, és kijelentette, hogy „nem, ez az én történetem, melyet én magam írtam Anagnos úr részére”. Szépen lemásolta a történetet, „A Fagy-király” történetét, maga vitte el a postára, és feladta Anagnos úrnak, a Perkins Intézet igazgatójának, születésnap ajándékként. Anagnos úrnak annyira tetszett az írás, hogy megjelentette az intézet egyik kiadványában. Azonban ebből mégis elég nagy baj keletkezett, ami nagyon megrázta Helent, annyira, hogy csak nagyon sokára tudta visszaszerezni a lelki egyensúlyát.

Az intézetben felfedezték, hogy egy „A Fagy-király”-hoz nagyon hasonló történet „Fagyütüdérek” címmel már megjelent jóval Helen születése előtt Canby T. Margaret tollából. A két történet annyira hasonlított egymáshoz, hogy Helen írását plágiumnak tekintették. Azt feltételezték, hogy minden bizonnyal egyszer felolvasták már neki a Fagyütüdérek történetét.

Az a vád, hogy mások írását használta fel, óriási csalódásként és traumaként érte, rá kellett jönnie, hogy az, amit saját maga által kigondolt történetnek vélt, nem az övé volt. Ezt írja könyvében ez után az esemény után: „Abban az időben mindent, amit olvastam, mohón nyeltem el, anélkül, hogy saját gondolatomnak tartottam volna, s még most sem tudom jól elválasztani a magam gondolatait azoktól, amelyeket könyvekben találtam. Ennek, gondolom az az oka, hogy

benyomásaimat mindig mások látása és hallása után szerzem.”

Ekkor döbönt rá, hogy vannak olyan tudásai, élményei, melyekről nem tudja megmondani, hogy az saját élmény-e, vagy mások által közvetített élmény. Annyira beépült a tudatába, hogy saját gondolatának, ötletének minősült, holott valamikor olvasta, látta vagy hallotta. Egy olyan ember esetén, aki csak tapintás útján érintkezik a külvilággal, talán könnyebb ezt észrevenni, hiszen mások által hall, és mások által lát. De mi, akik több érzékszervvel rendelkezünk, vajon hogyan tudnánk felismerni, hogy mi az, amit mások közvetítettek nekünk, és mi az, ami tényleg a saját tudatunk terméke? Melyik az a gondolat, ami teljesen a miénk?

Ezután a felismerés után ezt írta: „Ettől kezdve soha sem játszottam a szavakkal csak a játék kedvéért. Ellenkezőleg, azóta mindig gyötör az a gondolat: vajon az én gondolatom-e, amit leírok? Mikor levelet írtam anyámnak, újra meg újra elolvastam, nehogy olyat írjak, amit mástól olvastam. Ha Miss Sullivan nem biztatott volna állandóan, azt hiszem soha többé semmit se írtam volna.”

Helen sosem állt meg a tanulásban, folyamatosan fejlődött tovább. Megtanulta az írógép használatát, hogy képes legyen rögzíteni a gondolatait, kézből kézbe jelezni, azaz a siketnémák jelbeszédét tapintás útján értelmezni. Így volt képes arra is, hogy elvégezze a Radcliffe Egyetemet. Ezzel ő lett a világban az első siket-vak, aki bölcsészdiplomát szerzett. „Az ember soha nem elégedhet meg azzal, hogy a földön kússzék, ha igazából szárnyalni vágyik.” – írta egyszer.

Tanulmányainak befejezése után a segítő munkát választotta hivatásául. Tudta, milyen nehézségekkel küzdenek a sérült emberek, a gyermekek és a felnőttek egyaránt, és bejárva a világot igyekezett lelket önteni beléjük saját példájával, újságcikkeivel, könyveivel és erőt adó beszédeivel. „Ha én siketen és vakon is gazdagnak és izgalmasnak találom az életet, akkor te milyen rengeteg dolgot tudsz befogadni mind az öt érzékedet használva?” – vetette fel a kérdést hallgatóságának. Harcolt a békéért, a nők egyenjogúságáért, érdekelt minden, ami a világban történik, és értette is azokat.

Sok embert ismert és sokakkal levelezett, köztük írókkal és művészekkel is, így barátjára

nak mondhatta például Charlie Chaplint és Mark Twaint is. Később egy a vakság megelőzését segítő nonprofit szervezetet is alapított, majd 1920-ban részt vett az American Civil Liberties Union (ACLU) megalapításában. Harcolt a kiszolgáltatottak jogaiért, a vakok, siketek megsegítéséért.

Mindezeket az eredményeket Helen talán nem tudta volna elérni, ha nincs mellette Anne Sullivan, aki azután sem adta fel segítői állását, hogy Helen elvégezte az iskoláit, sőt egész életére tanítványa mellett maradt. *„Tanítóm annyira össze van forrva velem, hogy alig tudok önmagamra gondolni nélküle. Sohasem tudnám megmondani, mit köszönhetek a velem született hajlamoknak és mit az ő befolyásának. Azt érzem, hogy az ő lénye elválaszthatatlan az enyémtől, s hogy az én életem léptei mindig az ő nyomába esnek. Ami jó van bennem, neki köszönöm, s ami tehetségem, vágyam vagy örömem van, mindazt az ő szeretete ébresztette föl”* – írta róla Helen.

A két nő között létrejött szoros barátságot semmi és senki sem volt képes megbontani, még az sem, hogy Anne házasságot kötött 1905-ben John Macyvel, a Harvard Egyetem oktatójával és irodalmi kritikussal. Házasságuk azonban idővel megromlott, és ebben szerepe lehetett annak is, hogy Anne-nek mindig Helen volt az első. Helen mellette volt, amikor Anne betegeskedni kezdett, és amikor 1936-ban életének végéhez ért, Helen fogta a kezét.

Helen 56. éves volt ekkor, de segítség nélkül továbbra sem boldogult el a világban. Korábbi házvezetőnője, Polly Thompson vállalta, hogy ezután mellette lesz, ő kísérte utazásai során, és segítette otthonában egészen 1960-ig. Ekkor Polly agyvérzést kapott, melynek következményei a halálát okozták. A későbbiekben a Pollyt addig ápoló Winnie Corbally lett Helen segítő-társa, és ő maradt vele élete végéig.

Helent kivételesen hosszú élettel áldotta meg a sors, bár az 1960-as évek elején több sztrók is érte, amik a lakásához szögezték, de szellemét megtörni nem tudták. *„Az önsajnálát a legnagyobb ellenségünk. Ha behódolunk neki, egész életünkben semmi bölcsét sem tudunk tenni”* – mondta egyszer. Továbbra is tevékenykedett, aminek elismeréséül 1964-ben Lyndon B. Johnson elnöktől megkapta a Szabadságért Elnöki

MRS. MACY & HELEN KELLER
Anne Sullivan és Helen Keller

Érdemrmet. Rá egy évre az 1965-ös New York-i világkiállításon a Leghíresebb Nők közé választották. Helen Keller három évvel később, 1968 júniusában távozott el az élők világából, nem sokkal a 88. születésnapja előtt. Kívánságának megfelelően hamvait Anne Sullivan maradványai mellé temették.

Irodalmi munkássága meglehetősen gazdag volt, 12 könyvet és számos újságcikket írt, ezeket olvasva megérthetjük egy ragyogó elme, egy merészen gondolkodó asszony és egy siket és vak ember életének örömeit, nehézségeit, sikereit és küzdelmeit. Három könyve magyarul is megjelent: *Életem története* (Anne Mansfield Sullivan levelei) 1976-ban, *Csöndes, sötét világom* 1997-ben, *Szakadékból a fényre* 2008-ban.

Helen Keller olyan ember volt, akit nem szabad elfelednünk, hiszen életével és munkásságával az emberi szellemnek olyan lehetőségeit mutatta fel, mely erőt kell adjon sokunknak. Rámutat arra is, hogy életünk értelmét magunknak kell kialakítanunk, és annak, hogy teljes életet éljünk, nem lehet akadály a még az sem, ha hátrányos helyzetből indulunk.